

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE LWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Drs J. van Andel, 's-Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr P. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. B. Kuiper, 's-Gravenhage; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. Bullmann, Utrecht; Dr J. Thijss, Meppel; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielinga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 30000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland en Ned-Indië f7.50 per jaar.
Advertentie: 25 ct p. regel. — Losse nummers f0.15.

DE PSYCHOLOGIE DER BEKEERING.

III.

Korte inhoud van de vorige artikelen:

I. De psychologie van 'de religie' is als vak van wetenschap opgekomen door en na het optreden van de nieuwe filosofie. Men bedoelt met dit vak niet enkel de verschijnselen te bestuderen, maar ook het wezen der religie te vinden. Bekeering is dan ook voor deze wetenschap elke verandering van levensrichting. Het objectieve ontbreken, ook al is het waar, dat allerlei oorzaken meewerkten, dat de christelijke terminologie veelal behouden bleef. Maar de religie wordt voorgesteld als een natuurlijke principie van den menschelijken geest, en de objectieve waardemeter ontbreekt, is er hier allerlei beginsel, dat met de christelijke opvatting ten eenen male in strijd is.

2. Met eenige voorbeelden wordt dat bewezen. Praktisch kwam men er dan ook toe, de bekeering te zoeken in allerlei verschijnselen. Waar een goed leven was zonder de verschijnselen van bekeering sprak men van heilige geboren. Een typische fout van de moderne psychologie van de bekeering was het veronderstellen, dat zij voorbij zag datgene, wat mogelijk was door God reeds in het kinderhart werkelijk gemaakt. De wijze, waarop men in de laatste jaren de psychologie der bekeering beoefende, moet worden afgewezen. Maar toch zijn er bij deze wetenschap ook verdiensten, die door de theologie en de praktijk zullen moeten worden erkend en aanvaard.

Voor we er toe kunnen overgaan, in een tweemaal artikelen het wezen van de bekeering zielekundig te benaderen, moeten we ditmaal enkele grondprincipia, die onze beschouwing beheerschen, en die tegelijkertijd bedoelen een bestrijding te leveren van hetgeen van andere zijde werd beweerd, naar voren brengen.

We beginnen dan met te doen opmerken, dat de verhouding tusschen de bekeering en de erkenning van de waarheid Gods, zoodat die bij den bekeerde wordt gevonden, veelal onjuist wordt gezien.

Het is toch zoo, dat niet de bekeering de waarheid produceert, noch ook de wedergeboorte, als grond en oorsprong van de veranderde levenshouding, de bron der waarheid kan zijn. We zullen trachten dit met een voorbeeld duidelijk te maken.

Wanneer het kind spreken leert, dan blijkt, dat er bij dat kind een spraakvermogen aanwezig was. Maar produceert nu dat kind door zijn spraakvermogen de taal? Immers neen. De taal was er. Het kind ving de klanken van die taal op van de lippen van zijn moeder. Het leerde moeders woordenschat kennen. En het leerde begrijpen, wat de inhoud was van de begrippen, die door de woorden werden aangeduid en weergegeven.

Evenals nu dat kind, wanneer het straks spreekt over zijn gemoedsaandoeningen, zich bedient van de formulering, die het van zijn moeder leerde, en de welomschreven uitdrukking gebruikt, die het vond in de bestaande taal, zoo ook beginnen we, zodra we spreken over religieuze ervaringen, of over de belevingen bij de bekeering, onmiddellijk te spreken in een taal, die niet door ons is uitgevonden, maar door anderen ons is geleerd. — Een taal, die dan ook zekere woorden en termen heeft met een vaststaande beteekenis.

Maar bovendien is het met ons denken en met onze ervaringen zoo gesteld, dat wij nimmer al denkende en al ervarende de waarheid voortbrengen. We kunnen slechts denken over iets, dat onafhankelijk van ons denken toch bestaat. We kunnen nimmer onze ervaring aanspraak doen maken op het recht, de bron der waarheid te zijn.

Onze ervaring kan ons alleen brengen bij de waarheid, kan ons dwingen als waarheid te erkennen, wat vroeger door ons werd geloofd.

Wanneer iemand ontkent, dat de draadloze telefonie mogelijk is, en hij komt tot de ervaring, dat ze er toch is, dan is ze er nadien (ook voor zijn bewustzijn) niet op grond van het feit, dat hij het ervaart, — neen, hij stemt slechts toe, dat het mogelijk is draadloos te telefoneren, nadat hij het ervaren heeft en omdat hij het ervaren heeft, — maar daarmee is die ervaring nog geen grond voor het bestaan van de draadloze, noch ook is zij de grondslag voor zijn erkenning omtrent het feit. De grond blijft altijd het bestaan van het verschijnsel. Zijn ervaring was geen bron der waarheid; hoogstens, subjectief, voor hem dus, bron van de zekerheid omtrent de waarheid.

Wetnu, zoo is het ook in het religieuze leven. De bekeering is niet de bron der waarheid. Zij geeft ons persoonlijk zekerheid omtrent de waarheid; zij is oorzaak, dat we het getuigenis aangaande de godsdienstige waarheden in ons hart klaar bemerken.

Maar nu gaat het niet aan, te veronderstellen, dat het wezen van de religie nu zou kunnen (of zelfs moeten) worden gekend uit de religieuze ervaring. Hetzij zulks dan zou moeten geschieden uit de ervaring van den enkeling, of, zoodat men in den laatste tijd meer uitdrukkelijk wil uit de psychische gegevens, die „de groep" verschaft.

Ten formeelen sluit zich, als gezegd, echter ook steeds de bekeering aan bij de voorstellingen en indrukken, die we van het historisch christendom hebben, zoodat ook daarom reeds, stel al zou men dat wezen pogen vast te stellen uit de ervaring, immer een vreemd element was opgenomen.

De christen erkent dan ook, dat de bekeering de keerzijde is dan dat wonderlijke, dat God in zijn hart werkte: de wedergeboorte; en dat er juist daarom door de bekeering komt een ervaren en een erkennen van de waarheid, waarvan hij zich voorheen afwendde.

Maar deze waarheid bestaat onafhankelijk van zijn al of niet aanvaarden van die waarheid. En het gezag, dat hij aan die waarheid toekent, is dan ook niet het gezag van zijn eigen ervaring, maar het gezag van Hem, Wiens stem hij heeft gehoord.

Gelijk we opmerkten is deze bekeering, als veranderde levenshouding zoowel voor het doen als voor het denken, vrucht van de wedergeboorte.

Door deze stelling komt de bekeering, in christelijken zin genomen, inderdaad te staan buiten de rij van gewone levensveranderingen, zoodat we die in alle mogelijke kringen vinden, en zoodat we die in ons eerste artikel aanwezen.

Bekeering, als de keerzijde, de naar buiten gekeerde kant, van de wedergeboorte, is een afsterven van den ouden mensch, en de wederopstanding van den nieuwen mensch. Daarmee is gezegd, dat de bekeering een veranderde houding tegenover God en tegenover Gods antipool, de zonde, veronderstelt.

Vast staat, dat daarmee de eerste prikkel tot de bekeering voor ons schuilt in het mysterie van Gods werk en in het duister van het onnaspeurbaar gebeuren in de ziel van den mensch.

Maar daarmee is ook gezegd, dat we ter eerster instantie hier in aanraking komen met andere dingen dan met controleerbare, wetmatige gebeurtenissen in het zieleleven.

Ook sommige godsdienstpsychologen hebben een min of meer bovennatuurlijk element hier niet kunnen mischakelen; James erkent zekere krachten, die boven de gewone natuur uitgaan, en Niebergall noemde de manier, waarop sommige onderzoekers te werk gingen, een vivisectie op het geheimnis van de persoonlijkheid.

Ook al neemt men in de moderne scholen dikwijls zijn toevlucht tot dit bovennatuurlijke in de gebeurtenissen in de ziel van den mensch, om te ontkomen aan den drang, een bovennatuurlijke

openbaring in de historie te aanvaarden, toch staat vast, dat men zonder het aannemen van de stelling, dat er iets als een wonder gebeurt in de ziel van hem, die bekeerd wordt, de bekeering niet kan verklaren.

De „bovennatuurlijke" werking van Hem, die de verandering in het zieleleven doet komen, is evenwel steeds oorzaak van een werkzaam worden van de ziel in een bepaalde richting; een richting, die voorheen niet werd gekend; de richting naar God toe. En waar deze verandering van levens- en denkrichting op de geheele persoonlijkheid invloed oefent, en een ommekeer des levens bewerkt, spreken we van bekeering. Deze bekeering is alzoo iets, dat buiten den gewonen ontwikkelingsgang van het menschelijk zieleleven valt.

Dit neemt evenwel weer niet weg, dat hier allermint sprake behoort te zijn van iets, dat in zijn geheel nu ook voor verdere beschouwing zich niet zou leenen. We hebben, indien we spreken over het zieleleven van den bekeerde, het toch weer steeds over een gewone menschelijke ziel; gewoon dan, wat betreft de formeele functies.

Ten materiëelen is er verandering. De inhoud van het denken is gewijzigd. De houding tegenover de waarheid een geheel andere. De waardering der dingen verschilt principieel van de waardeschatting van voorheen.

Maar daarom is de formeele functie nog wel dezelfde. Ook nu werkt de ziel volgens dezelfde reacties en dezelfde wetten als voorheen. De inhoud moge anders zijn, de wetten voor het denken zijn dezelfde gebleven.

Daaruit volgt, dat men, mits men rekening houdt met het veranderde object, kan spreken over de werkingen in de ziel van den bekeerde, en dat dus een psychologie van den bekeerde kan zijn.

Maar niet alleen kan gepoogd worden, het zieleleven van den bekeerde te teekenen, zoodat het is na zijn bekeering, — er is natuurlijk geen enkel bezwaar om ook na te gaan, voorzoover zulks mogelijk is, welke de veranderingen waren, die er in de ziel van den bekeerde plaats grepen in den tijd, toen die veranderde levenshouding bij hem doorbrak.

En bovendien kan er nog iets anders geschieden. God heeft voor Zijn werk middelen gebruikt. Het gebruik van die middelen riep op verscheidene wijze reacties in de ziel van hem, die bekeerd werd, in het leven. Was er in die verscheidene belevingen een zekere orde? Is er bij vergelijking van de belevingen van onderscheiden menschen, een zekere wetmatigheid te ontdekken? Is er iets te beschrijven, dat geheel of ten deele beantwoordt aan datgene, wat de Schrift ons als de geestelijke gesteldheid van sommigen tijdens hun bekeering teekent? Ziedaar vragen, die met vele vermeerderd kunnen worden, en die als vanzelf opkomen, ook bij hen, die zich op Schriftgetrouwheid standpunt stellen. Vragen, die, kunnen ze worden beantwoord, ongetwijfeld meewerken tot de verheldering van het bewustzijn omtrent de bekeering.

En ook langs dezen weg kunnen de prediking en de zielzorg, zelfs de catechese en de liturgie, belangrijke aanwijzingen ontfangen.

En niet allereerst om het nut, maar wijl het geloof zelve om een zich zelf bewust leven vraagt, is het noodig, dat we trachten de zielekunde der bekeering te verstaan, voorzoover zulks mogelijk is zonder een poging, om het mysterie te verklaren.

Nuttig is deze arbeid ook, omdat zij, indien ze enigszins slaagt, er toe kan medewerken, dat het beeld van het leven der bekeering zuiver wordt geteekend, en de grens tusschen religieuze en andere ervaring, speciaal aesthetische, zuiver wordt getrokken.

Bezinning toch omtrent de psychologie der bekeering, kan ons er voor bewaren, dat we in het